

ЕКОНОМІКА С.-Г. ВИРОБНИЦТВА

УДК 332.155:633.52:631.3

С. А. БАЙДЮК, аспірант

Уманський національний університет садівництва

e-mail: B_S_A@bk.ru

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано показники площ посіву, валового збору, урожайності, собівартості, чистого прибутку, рентабельності олійних культур в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області.

Вступ. На даний час спостерігається розширення посівних площ олійних культур в сільськогосподарських підприємствах, що зумовлено вигідністю їх вирощування. Після збирання нового урожаю завжди збільшується попит на олійні культури, саме тому ціни стрімко підвищуються. Так, станом на 14 грудня 2010 року вартість насіння соняшнику коливалася у межах 4200–4300 грн/т, насіння ріпаку – 4000–4200 грн/т, соєвих бобів – 3200–3300 грн/т, та льону олійного 2300–4000 грн/т.

Посівні площі та валові збори олійних культур за роки незалежності України збільшилися у 3,4 рази. Слід зауважити, що вирощування олійних культур у господарствах населення збільшилося у 20 разів, що вплинуло на структурні зміни в обсягах виробництва. Якщо у 1990 році господарства населення виробляли 2% насіння олійних культур, то у 2009 їх питома вага збільшилась до 14%.

Одночасно зросли обсяги виробництва олії та споживання даного продукту у харчовій, тваринницькій та інших галузях, а також спостерігаємо зростання обсягів переробки олійних культур (особливо ріпаку) на біопаливо.

Наразі нарощування обсягів виробництва олійних культур передбачається за рахунок збільшення площ посіву під сою і, головним чином, – за рахунок зростання врожайності олійних культур. Збільшення площ посіву під соняшником не передбачається.

Однак Мінагропрод України у березні надало новий прогноз щодо виробництва олійних культур у 2011/12 МР, відповідно до якого площі під посіви соняшнику передбачається зменшити на 1,3 млн га, а валовий збір – на 1,0 млн тонн проти 2010/11 МР.

Метою статті є дослідження рівня економічної ефективності виробництва олійних культур в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області.

У 2011/12 МР запаси олійних будуть знижуватися, оскільки споживання даних культур для продовольчих, промислових і кормових цілей перевищить їх виробництво.

Суть економічної ефективності виробництва продукції виражається через її показники. Одного єдиного показника, при допомозі якого можна було б найбільш повно визначити ефективність олійного виробництва не існує.

Матеріали та методика досліджень. Реалізація поставлених у науковому дослідженні завдань проводилася з використанням статистичного, економіко-математичного, емпіричного та монографічного методів.

Результати досліджень. Олійні культури, що виробляються в Черкаській області є конкурентоспроможними на міжнародному ринку.

Разом з цим народногосподарське значення олійних культур є надзвичайно важливим для повноцінного функціонування аграрного сектору. В процесі переробки насіння олійних культур отримують олію та макуху. Олію використовують у багатьох галузях промисловості, макуху – як високопоживну білкову кормову добавку для годівлі тварин.

В результаті проведених нами досліджень було виділено три райони Черкаської області за найбільшими площами посівів: Катеринопільський, Уманський та Чорнобаївський. Результати дослідження показали, що посівні площі, відведені під посіви олійних культур в Черкаській області збільшуються. Так, у 2010 р., порівняно з 2007 р. площа посіву соняшнику в Черкаській області збільшилася з 57804 га до 109285 га або на 89,06 %. (табл. 1). Анало-

гічна ситуація прослідковується і у розрізі районів: у Катеринопільському площа посіву соняшнику збільшилась майже в 2 рази з 2286 га (2007 р.) до 4548 га (2010 р.), в Уманському – з 5326 га (2007 р.) до 9789 га (2010 р.), в Чернобаївському – з 6606 га (2007 р.) до 10835 га (2010 р.).

В Черкаській області урожайність соняшнику коливалася в межах від 18,9 ц/га (2007 р.) до 24,2 ц/га (2009 р.). У 2009 р. в Чернобаївському районі зібрано найбільшу врожайність соняшнику 28,3 ц/га. Зі збільшенням обсягів посівних площ зросли обсяги валового збору олійних культур. Так, у 2009 р. і 2010 р. в Катеринопільському районі валовий збір склав по 83,2 тис. ц соняшнику, а в Чернобаївському відповідно – 248,7 і 247,03 тис. ц.

Площі посіву сої в Уманському та Чернобаївському районах мають тенденцію до збільшення, що в свою чергу призвело до зростання урожайності та валового збору. Так, в Уманському районі найвища урожайність 18,5 ц/га була 2010 р., а найнижча – 6,9 ц/га в 2007 р. В Чернобаївському районі площа посіву сої становила 2085 га в 2009 р., що на 1,4 менше порівняно з 2008 р., а в 2010 р. вона збільшилася до 5540 га, або – в 2,6 рази в порівнянні з попереднім роком. В Черкаській області завдяки сприятливим кліматичним умовам в 2010 р. отримано валовий збір сої 862,1 тис. ц в 2010 р.

Така культура, як ріпак по Черкаській області має тенденцію до скорочення посівних площ з 85540 га в 2008 р. до 34552 га в 2010 р., або на 147,5%. Урожайність ріпаку знизилась з 29,9 ц/га в 2008 р. до 18,8 ц/га в 2010 р. Відповідно скоротилися обсяги валового збору ріпаку до 649,6 тис. ц в 2010 р. Аналогічна ситуація прослідковується і по районах. Так, в Чернобаївському районі валовий збір знизився з 196,5 тис. ц в 2008 р. до 13,6 тис. ц в 2010 р., тобто на 14,4 рази. Такій ситуації передувало скорочення посівних площ в 7 разів, з 6045 га в 2008 р. до 858 га 2010 р.

У зв'язку з невисокою урожайністю насіння льону олійного його площі посіву значно коливаються з року в рік. Так, в Катеринопільському районі спостерігалася найнижча площа сівби льону 151,8 га в 2008 р., а найвища – 1308,8 га в 2007 р., відповідно в Уманському районі – 247 га в 2010 р., і 517 га в 2009 р. В Катеринопільському районі найвища урожайність насіння льону 17,9 ц/га отримана в 2008 р., а найнижча 4,68 ц/га – в 2007 р. Відповідна ситуація прослідковується щодо обсягів валового збору. Найбільший обсяг валового збору 6,13 тис. ц отримано в Катеринопільському районі, а найнижчий – 1,23 тис. ц в Чернобаївському районі (2007 р.).

Таблиця 1

Динаміка вирощування олійних культур в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Адміністративна одиниця	Площа, га				Урожайність, ц/га				Валовий збір, тис ц			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Соняшник												
Черкаська область	57804	95588	101782	109285	18,9	20,8	24,2	22,2	1092,5	1988,3	2463,1	2426,1
Катеринопільський р-н	2286	3652	4080	4548	14,2	18,6	20,4	18,3	32,5	67,9	83,2	83,2
Уманський р-н	5326	9942	9800	9789	16,4	18,3	23,9	21,5	87,3	181,9	234,2	210,5
Чернобаївський р-н	6606	9049	8788	10835	25,9	24,3	28,3	22,8	171,1	219,9	248,7	247,03
Соя												
Черкаська область	36752	36626	35725	62474	11,8	12,5	17,4	13,8	433,7	457,8	621,6	862,1
Катеринопільський р-н	744	1159	340	2006	8,3	11,0	8,1	11,9	6,2	12,7	2,8	23,9
Уманський р-н	446	704	780	2004	6,9	10,2	16,8	18,5	3,1	7,18	13,1	37,07
Чернобаївський р-н	1834	1478	2085	5540	15,3	12,8	16,9	12,4	28,1	18,9	35,2	68,7
Ріпак												
Черкаська область	48235	85540	43175	34552	15,8	29,9	21,3	18,8	762,1	2557,6	919,6	649,6
Катеринопільський р-н	1897	4925	1145	1456	12,5	23,2	16,5	17,1	23,7	114,3	18,9	24,9
Уманський р-н	3142	7520	2181	1882	14,7	29,3	17,8	14,8	46,2	220	38,8	27,8
Чернобаївський р-н	3815	6045	4359	858	21,3	32,5	24,0	15,8	81,2	196,5	104,6	13,6
Льон олійний												
Черкаська область	2007,8	548,8	1107,4	816,1	4,71	15,4	12,7	10,7	9,5	8,5	14,1	8,7
Катеринопільський р-н	1308,8	151,8	380,4	379,1	4,68	17,9	13,8	12,8	6,13	2,71	5,24	4,85
Уманський р-н	510	397	517	247	2,95	12,9	10,9	8,23	1,50	5,13	5,65	2,03
Чернобаївський р-н	189	-	210	190	6,49	-	13,54	11,07	1,23	-	2,84	2,10

Для більш глибокого аналізу ефективності вирощування олійних культур проведемо розрахунок чистого прибутку та рентабельності реалізованого насіння в Черкаській області за 2008–2010 рр. (табл. 2).

По Черкаській області в 2010 р. спостерігалася найвища ціна реалізації насіння соняшнику (328,41 грн./ц). Серед досліджуваних районів найвища ціна реалізації соняшнику (309,42 грн./ц) була в Уманському районі, а найнижча – 284,65 грн./ц у Катеринопільському районі (2010 р.).

Найвища ціна реалізації сої 309,08 грн/ц (2009 р.) та ріпаку 305,9 грн./ц (2010 р.) спостерігалася в Чернобаївському районі, відповідно найнижча – 144,17 грн./ц та ріпаку 189,56 – у Катеринопільському районі (2008 р.).

В Черкаській області повна собівартість соняшнику була найвищою 194,14 грн (2010 р.), а в Чернобаївському районі – найнижча 116,6 грн. (2008 р.). Серед олійних культур найвищий показник собівартості 331,2 грн. (2008 р.) спостерігався при реалізації насіння сої в Катеринопільському районі. Реалізація насіння ріпаку показала, що показник собівартості займав середнє положення між значеннями собівартості сої та соняшнику.

Чистий прибуток від реалізації насіння соняшнику в Черкаській області зріс з 15567,6 тис. грн. в 2008 р. до 330859,4 тис. грн. в 2010 р., що відбулося за рахунок зростання реалізаційної ціни з 132,62 грн. до 328,41 грн. В 2010 р. в Чернобаївському районі отримано максимальний показник чистого прибутку соняшнику 34845,4 тис. грн.

В Черкаській області від реалізації сої в 2009 р. чистий прибуток склав 28602,3 тис. грн, в 2010 р. – 6129,3 тис. грн. Покращилась ситуація і в Уманському районі, так в 2009 р. отримано чистого прибутку на суму 597 тис. грн., а в 2010 р. – 2831 тис. грн. Значно погіршилась ситуація в Чернобаївському районі: чистий прибуток від реалізації сої в 2008 р. склав 878,6 тис. грн., в 2009 р. – 549,4 тис. грн., а в 2010 р. – -1189,5 тис. грн., що пояснюється високою собівартістю вирощування.

Таблиця 2

Результати від реалізації насіння олійних культур в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Адміністративна одиниця	Ціна реалізації, грн/ц			Повна собівартість, грн/ц			Чистий прибуток, тис грн			Рентабельність, %		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
соняшник												
Черкаська область, в т.ч. райони:	132,62	194,83	328,41	120,72	134,07	194,14	15567,6	160449,9	330859,4	9,8	45,3	69,2
Катеринопільський	165,78	178,43	284,65	122,93	126,15	156,78	1702,2	4319	12133,3	34,9	41,4	81,6
Уманський	135,42	216,73	309,42	122,3	138,39	178,48	1296,2	19533,1	299,48	10,7	56,6	78,4
Чернобаївський	156,82	217,31	314,06	116,6	139,66	117,85	5361	18066,6	34845,4	34,5	55,6	76,6
соя												
Черкаська область, в т.ч. райони:	154,2	265,91	257,93	176,93	190,21	249,49	-7655,9	28602,3	6129,3	-12,9	39,8	3,4
Катеринопільський	144,17	267,43	245,63	331,2	258,54	291,8	-2550,1	20,1	-659,7	-56,5	3,4	-15,8
Уманський	151,92	247,77	249,66	229,77	173,68	136,42	-239,8	597,3	2831	-33,9	42,7	83
Чернобаївський	233,31	309,08	237,84	141,34	261,96	269,65	878,6	549,4	-1189,5	65,1	18	-11,8
ріпак												
Черкаська область, в т.ч. райони:	216,09	221,93	286,01	135,38	195	254,31	194299,7	23412	21864,3	59,6	13,8	12,5
Катеринопільський	189,56	228,22	258,97	148,63	294,67	184,39	4182	-1322,8	1740,9	27,5	-22,6	40,4
Уманський	218,77	227,1	280,58	120,94	185,48	299,65	20100,8	1800,6	-543,1	80,9	22,4	-6,4
Чернобаївський	194,36	223,86	305,90	116,14	141,68	130,92	14138,1	6655,2	8890,4	67,3	58	133,7

В 2008 р. у Черкаській області отримано найбільший збиток від реалізації сої (-7655,9 тис. грн.), відповідно в Катеринопільському районі (-2550,1 тис. грн.) та Уманському районі (-239,8 тис. грн.). Спостереження показали, що в 2010 р. від'ємне значення показників чистого прибутку вирощування сої мали Чернобаївський та Катеринопільський райони. Кращі по-

казники чистого прибутку спостерігалися в Черкаській області 6129,3 тис. грн та Уманському районі 2831 тис. грн.

В Уманському районі чистий прибуток від вирощування ріпаку склав 20100,8 тис. грн (2008 р.) та 1800,6 тис. грн. (2009 р.).

Спостереження проведені в Черкаській області і досліджуваних районах показали, що вирощування соняшнику забезпечило зростання рентабельності в 2008 р., 2009 р. та 2010 р. Так, найвища рентабельність соняшнику отримана в Катеринопільському районі – 81,6 %, дещо нижчі показники були в Уманському районі – 78,4 % та Чорнобаївському районі – 76,6 %. (2010 р.).

Високі показники рентабельності вирощування сої отримано Уманському районі 42,7 % (2009 р.) і 83 % (2010 р.). У 2010 році по Черкаській області отримані дуже низькі показники рентабельності (3,4 %), а Катеринопільський та Чорнобаївський райони мали навіть відповідно від'ємні значення (-15,8 %) та (11,8 %).

В Черкаській області зменшилися показники рентабельності ріпаку з 59,6 % в 2008 р. до 12,5 % в 2010 р. В 2010 р. у Чорнобаївському районі отримано найвищий показник рентабельності ріпаку 133,7 %.

Висновки. Площа посіву соняшнику збільшилися як по Черкаській області з 57804 га (2007 р.) до 109285 га (2010 р.), так і по Чорнобаївському районі – з 6606 га до 10835 га. В Черкаській області площа посіву сої зросла з 36752 га до 62474 га, а в Чорнобаївському районі – з 1834 га до 5540 га. Площі посіву ріпаку по Черкаській області зменшилася з 48235 га (2007 р.) до 34552 га (2010 р.), відповідно льону – з 2007,8 га до 816,1 га. Найменші площі посіву ріпаку 858 га та льону олійного 190 га були у Чорнобаївському районі в 2010 р. Максимальний прибуток соняшнику 34845,4 тис. грн отримано в Чорнобаївському районі в 2010 р., при рентабельності 76,6 %. В Уманському районі при вирощуванні сої отримано найвищий чистий прибуток 2831 тис. грн., при рентабельності 83 % (2010 р.) та ріпаку відповідно – 20100,8 тис. грн. при рентабельності 80,9 % (2008 р.).

Список використаних літературних джерел

1. Бабчук О.В. Економічна ефективність виробництва соняшника в ТОВ «Згода» Добровеличківського району Кіровоградської області / О.В. Бабчук // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених. – Умань: УДАУ, 2008. – С. 14–15.
2. Михайлов С.І. Економіка аграрного підприємства / С.І. Михайлов, В.В. Ярова, Г.В. Заєць // – К.: Український Центр духовної культури, 2004. – 396 с.
3. Остапчук Ю.М. Сільське господарство в Україні. Статистичний збірник 2010 / Ю.М. Остапчука. – Київ, 2011. – 384 с.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua>
5. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zerno-ua.com>.

Аннотація. Площа посєва подсолнечника увеличилась как по Черкасской области с 57804 га (2007 г.) до 109285 га (2010 г.), так и по Чернобаевском районе - с 6606 га до 10835га. В Черкасской области площадь посєва сои возросла с 36752 га до 62474 га, а в Чернобаевском районе – с 1834 га до 5540 га. Площади посєва рапса по Черкасской области уменьшилась с 48235 га (2007 г.) до 34552 га (2010 г.), соответственно льна – с 2007,8 га до 816,1 га. Наименьшие площади посєва рапса 858 га и льна масличного 190 га были в Чернобаевском районе в 2010 г. Максимальный доход подсолнечника 34845,4 тыс. грн получено в Чернобаевском районе в 2010 г., при рентабельности 76,6%. В Уманском районе при выращивании сои получен самый высокий чистый доход 2831 тыс. грн, при рентабельности 83% (2010 г.) и рапса соответственно – 20100,8 тыс. грн при рентабельности 80,9% (2008 г.).

Annotation. Sunflower area has increased in the Cherkassy region of 57 804 ha (2007) to 109,285 ha (2010), and on Chernobaevskiy region 6606 ha to 10,835 ha. In Cherkassy region area of soybean planting increased from 36,752 ha to 62,474 ha, and in Chornobaivskiy area from 1834

ha to 5540 ha. Area of rape in Cherkassy region decreased from 48,235 ha (2007) to 34,552 ha (2010), respectively the flax of 2007.8 hectares to 816.1 hectares. The smallest area of rape 858 hectares sown oilseed rape and flax oil 190 hectares were in Chernobaevskiy region in 2010. The maximum profit of sunflower 34845.4 thousand UAH obtained in Chernobaevskiy region in 2010, the profitability of 76.6%. At the Uman district in 2010 for soybeans received the highest net profit in 2831 thousand UAH, profitability 83% and rape 20100.8 thousand UAH in return 80.9% in 2008.

УДК 338.43:631.11.009.12:005.44(477)

В. Ю. ІЛЬІН, докторант

Луганський національний аграрний університет,

м. Луганськ

e-mail: illin_lnau@rambler

ОПТИМІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПАРАМЕТРІВ ФОРМУВАНЬ В АГРОБІЗНЕСІ

У статті характеризується сучасна структура аграрного сектору України, розкриваються особливості господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських господарств населення. Запропоновані заходи державної політики, реалізація яких сприятиме підвищенню основних параметрів формувань в агробізнесі.

Вступ. Аграрний сектор – важливий сектор національної економіки, який об'єднує різні види економічної діяльності щодо виробництва сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, а також доставки їх до кінцевого споживача. В агропромисловому комплексі формується близько 17 % ВВП, він є одним з основних бюджетоутворюючих та експортоорієнтованих секторів національної економіки.

Виробництво сільськогосподарської продукції, природно, посідає центральне місце в українському аграрному секторі. Посткризове відновлення економіки України вимагає розвитку аграрного виробництва на інтенсивній основі, що дозволить забезпечити продовольчу безпеку країни, гарантуючи кожній особі можливість повноцінного раціонального харчування якісними та безпечними продуктами харчування, а також реалізувати конкурентні переваги країни на світових ринках продовольства.

Теоретичною і методологічною основою дослідження послужили сучасні наукознавчі підходи, що до аналізу досліджуваних проблем, публікації вітчизняних вчених, таких як О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко, В. Скороход [3, 4]. Збір, обробка і узагальнення обширного фактичного і статистичного матеріалу базувалися на використанні мною методів історичного і порівняльного економічного аналізу.

Мета статті - охарактеризувати сучасну структуру аграрного сектору України, розкрити особливості господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських господарств населення. Запропонувати заходи, реалізація яких сприятиме підвищенню економічної ефективності господарювання аграрних формувань.

Результати досліджень. Світові тенденції щодо зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, а також високий рівень забезпеченості трудовими та природно-кліматичними ресурсами України спонукають до прискорення реформування аграрного сектору і нарощування виробництва високоякісних і доступних продуктів харчування. При цьому розвиток вітчизняного аграрного сектору значною мірою залежить від ефективності організаційно-правових форм сільськогосподарського землекористування.

У 2010 р. в Україні виробництвом сільськогосподарської продукції займалося 56 тис. аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання (включаючи фермерські господарства), які використовували 21,6 млн га сільськогосподарських угідь, з яких орендовані становили 19,4 млн га або майже 90 %. Структура використання сільгоспугідь (рис. 1) свідчить, що найбільшу площу земель обробляють господарські товариства (49,1 %) -